

EERSTE FEMINISTISCHE GOLF

DE VROUW WIL OOK BESLISSEN, DE 'EERSTE FEMINISTISCHE GOLF', ±1870 - 1920.

TOELICHTING VOOR DE DOCENT

NIVEAU

Het niveau van deze opdrachten mikt op de derde klas van havo en vwo (de laatste klas van de basisvorming), maar sluit ook aan bij de leerstof van de tweede fase. Wij gaan uit van een door een vakdocent begeleide klas.

Van het bronnenonderzoek kan een korte versie gemaakt worden door alleen opdracht 1, 4 en 6 te laten doen. Eventueel gevolgd door een presentatie of een verslag.

AANSLUITENDE LEERSTOF (domein B Oriëntatiekennis van de tien tijdvakken)

De inhoud van de opdracht sluit aan op de eindtermen die met ingang van schooljaar 2007 gelden voor havo en vwo. Het nieuwe van deze regeling is dat de leerlingen aan het einde van het curriculum moeten beschikken over 'oriëntatiekennis' van de prehistorie tot heden. Om dat te bereiken is 'de geschiedenis' ingedeeld in tien tijdvakken die elk een aantal kenmerkende aspecten hebben, de oriëntatiekennis. In totaal zijn er 49 kenmerkende aspecten. De leerlingen moeten bij elk kenmerkend aspect

“een passend voorbeeld [kunnen] geven van een gebeurtenis, ontwikkeling, verschijnsel of [van een] handeling dan wel gedachtegang van een persoon en dit voorbeeld [kunnen] gebruiken om het betreffende aspect te verduidelijken”.

Deze opdracht over de Eerste Feministische Golf bevat voorbeelden, die de leerlingen kunnen gebruiken voor de volgende kenmerkende aspecten:

34 De opkomst van emancipatiebewegingen.

35 Voortschrijdende democratisering met deelname van steeds meer mannen en uiteindelijk ook vrouwen aan het politieke proces.

36 De opkomst van de politiek-maatschappelijke stromingen nationalisme, liberalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme.

Er is een verband te leggen met andere kenmerkende aspecten:

30 De democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap.

31 De industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving.

48 De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen.

49 De ontwikkeling van pluriforme en multiculturele samenlevingen.

ORIËNTATIE KENNIS EN RESIDU KENNIS

De 'oriëntatie kennis' van alle 49 kenmerkende aspecten wordt bekend verondersteld. Zo gaan we er bijvoorbeeld van uit dat leerlingen die het kenmerkende aspect 40 Het voeren van twee wereldoorlogen bestudeerd hebben, het begrip 'massaoorlog' of 'totale oorlog' begrijpen (opdracht 4). Deze benadering past bij het uitgangspunt dat leerlingen alle kenmerkende aspecten met een eigen voorbeeld moeten kunnen illustreren.

Die voorbeelden vormen de werkkennis van de leerling. Doorgaans blijft de werkkennis, die je nodig hebt om een onderwerp te bestuderen, niet lang hangen. Zij zakt weg als de toets of het examen gedaan is. Daarom wil het rapport van de commissie De Rooy dat de tien tijdvakken op elk niveau, van basisschool tot vwo, worden herhaald, maar dat doel is niet bereikt, want de aanbevelingen van het rapport zijn in 2007 alleen verplicht gesteld voor de tweede fase van havo en vwo. Maar het valt te verwachten dat de docenten in de basisvorming (de klassen 1 t/m 3) wel rekening zullen gaan houden met de nieuwe eindtermen van de bovenbouw.

Wij gaan er bij deze opdrachten van uit dat van een onderwerp dat als voorbeeld voor een kenmerkend aspect bestudeerd is, de werkkennis misschien wel wegzakt, maar dat er altijd een residu kennis overblijft, die de leerling kan toepassen bij een nieuw onderwerp.

Het grote voordeel van de nieuwe eindtermen is dat de leerlingen zelf een eigen chronologisch overzicht van voorbeeld kennis moeten opbouwen en zich eigen maken en dat deze verworven kennis steeds opnieuw moet worden toegepast.



EERSTE FEMINISTISCHE GOLFE

Leerlingen ervaren daardoor het leren als nuttig, want wat zij geleerd hebben wordt steeds opnieuw gebruikt. In deze opdracht verwerft de leerling nieuwe voorbeeldkennis voor de kenmerkende aspecten 34, 35 en 37 en moet hij (residue)kennis van een aantal andere kenmerkende aspecten toepassen.

DE VAARDIGHEDEN (domein A historische vaardigheden of structuurbegrippen)

Per opdracht wordt een toelichting gegeven op de inhoud en de vaardigheden (structuurbegrippen). Bij een deel van de opdrachten staan antwoorden, suggesties en verwijzingen.

De docent kan er voor kiezen maar een paar opdrachten te laten maken.

Opdracht 1 De suffragettes

De leerling moet, met behulp van Google, uit 2.710 (het aantal wisselt) afbeeldingen er een aantal zoeken waarmee de vragen kunnen worden beantwoord. De afbeeldingen worden door Google in pakketjes van 18 aangeboden, vaak gaat het om dezelfde afbeeldingen. (Structuurbegrip Bruikbaarheid: De leerling kan voor een vraag bruikbaar bronnenmateriaal verwerven en gegevens eruit selecteren. Structuurbegrip Interpretatie:

De leerling kan uitspraken ondersteunen met historische argumenten.)

Opdracht 2 Vrouwen uit de 'beschaafde stand', de 'fatsoenlijke burgerklasse' en de 'vrouwen uit het volk'

Als bron worden fragmenten gebruikt uit Elise van Calcar, De dubbele roeping der vrouw 1873. Met dit boekje won zij een prijsvraag van de Vereeniging van Fabriek- en Handwerksnijverheid in Nederland.

Deze achtergrondinformatie kan in de klas gebruikt worden om de bruikbaarheid van bronnen te bespreken: Welke conclusies over het toenmalige Nederland kun je uit de bron trekken? Welke onderzoeksvragen kun je formuleren? Was er iets aan het veranderen in economisch en maatschappelijk opzicht ten opzichte van de voorgaande tijd? Dit veronderstelt dat leerlingen weten dat omstreeks 1870 Nederland de kenmerken begon te vertonen van een industriële samenleving.

Wij hebben gekozen voor een vergelijking met het heden.

Vraag 1 en 2 Bij de vragen krijgen de leerlingen de kennis aangeboden dat er toen drie klassen waren. De namen van de klassen zijn ontleend aan het boekje van Elise van Calcar. De leerlingen komen er door deze twee vragen achter dat de meeste vrouwen van de Eerste Golf behoorden tot de hogere klasse en zij moeten daar een verklaring voor geven (met de bron). Tevens kunnen zij ontdekken dat deze vrouwen ook opkwamen voor de andere klassen, omdat die vrouwen met dezelfde maatschappelijke ontwikkelingen te maken hadden. (structuurbegrip oorzaak en gevolg)

Vraag 3 Elise van Calcar noemt vier redenen waarom vrouwen omstreeks 1873 moeilijk een zelfstandig leven kunnen leiden. De leerlingen moeten uitleggen of deze vier redenen tegenwoordig nog van invloed zijn (structuurbegrip continuïteit en verandering) en een verklaring geven voor de verandering of het ontbreken daarvan. Deze vraag leent zich voor discussie, klassikaal of in groepjes. (structuurbegrip interpretatie; oorzaak en gevolg)

Vraag 4 Leerlingen kunnen bijvoorbeeld antwoorden:

dat vrouwen uit de 'beschaafde stand' het meest leden onder het maatschappelijk taboe op vrouwenarbeid, terwijl de arbeid van vrouwen uit de midden- en lagere stand wel acceptabel was, want vaak noodzakelijk.

dat vrouwen uit de 'beschaafde stand' beschikten over veel vrije tijd, vaak een betere opleiding hadden en soms ook geld. Zij konden hun leven zin en richting geven in het feminisme.

Deze vier vragen hebben ook betrekking op de rol van waardepatronen en verandering daarin. (Structuurbegrip Interpretatie: "De leerling kan rekening houden met de rol van waardepatronen".)

Opdracht 3 Kiesrecht voor vrouwen

Vraag 1 Uit vier bronnen met een propagandistisch karakter moet de leerling drie argumenten voor invoering van vrouwenkiesrecht noemen, bijvoorbeeld:

Bron 2 Zelfs misdadigers mogen stemmen (als zij hun straf hebben uitgezeten), dan kun je aan vrouwen, die nooit iets misdeden, het stemrecht niet onthouden. (Vrouwen zijn toch zeker geschikter dan misdadigers om de staat te besturen?)

Bron 3 Vrouwen dragen hetzelfde bij aan de maatschappij / doen hetzelfde werk op kantoor, in de fabriek, in het onderwijs en de verpleging, daarom moeten ook ze kiesrecht krijgen. (Gelijke verantwoordelijkheid, gelijke rechten)

Bron 4 Kiesrecht geeft invloed (op het maken van wetten)/ door kiesrecht krijg je meer kennis en dat maakt je sterker



(opvoedkundig argument). Dat is voor mannen en vrouwen even belangrijk, want de strijd om het bestaan is voor beiden even zwaar.

Bron 5 Het is beter voor de verhouding/de liefde tussen man en vrouw als beide gelijke rechten hebben. (Vrouwen uit drie verschillende standen zeggen tegen hun mannen/vrijers: Wij staken! Met kiesrecht voor de vrouw pas ik beter bij jou.)

Vraag 2

Bron 6 De tekenaar tekent een groep kippen met een slot op de snavel, die bordjes dragen met vrede, gelijkheid, vrijheid, verdraagzaamheid, welvaart en geluk.

De tekenaar bedoelt daarmee dat vrede enz. meer kans krijgen als vrouwen stemrecht hebben. Hij gaat er dus vanuit dat vrouwen anders zijn, andere dingen belangrijk vinden.

Structuurbegrip interpretatie, rol van waardepatronen in heden en verleden

Opdracht 4 Aletta Jacobs als voorbeeld

Wij hebben Aletta Jacobs gekozen als voorbeeld voor leerlingen bij de kenmerkende aspecten 34, 35 en 36. Zij is een nationaal en internationaal bekend icoon van de vrouwenbeweging en heeft zich bezig gehouden met bijna alle facetten van de emancipatie. Met de in deze opdracht verworven basiskennis, moet de leerling al die facetten kunnen plaatsen. Aletta dient als oriëntatiepunt waaraan de leerling gemakkelijk andere vrouwen en mannen kan toevoegen. Verder is vergelijking mogelijk met de Tweede Golf.

Andere aspecten van Aletta Jacobs:

– De Aletta van de kiesrechtstrijd (oefenen met bronnen): Kleio 46 (2005) nummer 3 (april/mei)

– De Aletta van de vredesbeweging: Als vrouwen toen de baas waren geweest, Aletta Jacobs in de Eerste Wereldoorlog, Kleio 46 (2005), nr 6 (september/oktober)

– De Aletta van de voorbehoedsmiddelen: Aletta en de ooievaar, Kleio 47 (2006) nr 1 (januari/februari).

– Aletta in Indonesië, deze opdracht voor het nieuwe CSE onderwerp verschijnt in het begin van het schooljaar 2006/2007.

Deze vier artikelen met bronnen en vragen zijn ook te vinden op www.iiav.nl, onder het kopje voortgezet onderwijs.

Een aantal bronnen van confessionele zijde over de kiesrechtstrijd is te vinden in:

www.nationaalarchief.nl/onderwijs/voortgezetonderwijs. Daar staat onder Thema's voor de Tweede Fase: Archief in de klas II. Klik daar op Vrouwenkiesrecht

Antwoorden op de vragen van Opdracht 4 Aletta Jacobs als voorbeeld

Vraag 1

Opmerking; Aletta zegt dat ze 14 was toen ze John Stuart Mill in het Nederlands las, maar ze moet 16 zijn geweest, want Mill schreef *Subjection of women* in 1869 en de Nederlandse vertaling is van 1870.

Gebruik bron 7 (Aletta als kind. Zij wandelt mee als haar vader patiënten bezoekt)

Voorbeeld van een juist antwoord:

1. De kleine Aletta wil dokter worden, maar ontdekt dat alleen jongens mogen studeren. Dan leest ze in *De slavernij der vrouw* dat dit komt omdat mannen de wetgeving maken. Daardoor wordt ze al op jonge leeftijd voorstandster van vrouwenkiesrecht, omdat vrouwen daarmee hun positie kunnen verbeteren. Het antwoord op deze vraag bevat een redenering en bestaat dus uit drie stappen.

Vraag 2

Gebruik bron 8 (Aletta schrijft op eigen houtje een brief aan Thorbecke)

Voorbeeld van een juist antwoord:

2. Dat verhoudingen in het gezin in de praktijk anders zijn dan je volgens de rechtspositie zou denken, blijkt uit de volgende voorbeelden:

. De vader is het hoofd van het gezin (hij schrijft het antwoord aan minister Thorbecke), maar hij raadpleegt/beslist met de moeder, de oudste broer en Aletta zelf

. Aletta een minderjarig meisje (net 17 geworden) schrijft een verzoek aan de minister-president, zonder het eerst aan vader te vragen. Hij zegt er wel wat van, maar Aletta heeft toch de indruk dat hij waardeert dat ze zo zelfstandig optreedt

. Aletta zegt tegen haar vader "Ik heb niets te overwegen, mijn plan staat al sinds lang vast", terwijl volgens de wet al-



EERSTE FEMINISTISCHE GOLFE

leen de vader tot een plan voor haar kan besluiten. [Die moet bovendien de studiekosten betalen en dat was wel een probleem, omdat er zoveel kinderen waren.]

. De moeder stelt ook voorwaarden, terwijl wettelijk alleen de vader dat recht heeft.

Vraag 3

Gebruik bron 9 (Aletta krijgt de definitieve toestemming om te studeren)

Voorbeeld van een juist antwoord:

3. Uit het antwoord moet blijken dat minister/minister-president Thorbecke zelf de beslissing neemt dat vrouwen (in dit geval Aletta) aan de universiteit mogen studeren. (De koning wordt er niet in gemoeid, en evenmin het parlement, want het gaat om een ministeriële beschikking.)

Vraag 4

Gebruik bron 10 (de reacties in kranten en in haar omgeving)

Voorbeeld van een juist antwoord:

4. In 1871 zijn er mensen die het onfatsoenlijk vinden dat een meisje gaat studeren. Dat blijkt uit de reacties van twee broers: zij vinden het een belemmering voor hun carrière dat ze zo'n zus hebben / één broer verwijt zijn vader dat hij dit toestaat / één broer wil niets meer met haar te maken hebben (hij komt daar later op terug) / de beide broers kunnen niet op tegen hun omgeving waar voortdurend opmerkingen gemaakt werden over hun studerende zus.

Ook de reacties van de pers kunnen genoemd worden.

Vraag 5

In deze vraag kunnen leerlingen vaststellen dat ook mannen opkomen voor emancipatie

Gebruik bron 7 t/m 10

Voorbeeld van een juist antwoord:

5. Ook mannen leverden een belangrijke bijdrage aan de strijd voor gelijke rechten. Voorbeelden die gebruikt kunnen worden zijn:

-- De Engelse econoom John Stuart Mill schrijft (in 1869) de slavernij der vrouw (al in 1870 in het Nederlands vertaald). Dat boekje heeft grote invloed, ook op de jonge Aletta.

-- Minister-president Thorbecke vindt het belangrijk dat vrouwen kunnen studeren. Hij besluit persoonlijk dit toe te staan.

-- de vader van Aletta steunt haar

-- een aantal hoogleraren laten haar vervroegd examen doen

Opdracht 5 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918) en het kiesrecht voor vrouwen

1a. De rol van vrouwen veranderde in de oorlogvoerende landen, omdat in een massaoorlog de hele bevolking bij de oorlog betrokken is. Vrouwen waren tijdens de oorlog werkzaam in alle beroepen. Daardoor veranderde het rolpatroon (tijdelijk). Deze verandering werd door propaganda ondersteund. (In Engeland werden zelfs afspraken gemaakt tussen de suffragettebeweging en de overheid: de suffragettes zullen de inzet van vrouwen ondersteunen en de overheid zegt het vrouwenkiesrecht toe.)

Antwoorden die inhouden dat de vrouwen direct deelnamen aan de strijd, zijn onjuist. Het ging om indirecte deelname aan de oorlog. Het openbare leven en de (oorlogs)industrie werden gaande gehouden door vrouwen. De vrouwen in het leger werkten bij ondersteunende diensten.

1b. Deze deelneming van vrouwen versnelde het democratiseringsproces dat al bezig was. Mannen, die massaal aan het front gestaan hadden, kon men moeilijk het kiesrecht weigeren. Vrouwen waren ook onmisbaar gebleken. (Daar kwam nog de oktoberrevolutie van 1917 bij. In de Sovjetunie ontstond een alternatief voor de burgerlijke democratie. Dat vormde ook een argument om alle burgers bij het bestuur te betrekken.)

2 De redenering dat er minder kans op oorlog is als vrouwen invloed krijgen, gaat uit van verschillen tussen man en vrouw. De man zou krijgshaftig zijn, de vrouw meer tot overleg bereid. Daardoor kan oorlog voorkomen worden als vrouwen meer bij het landsbestuur betrokken worden.

3. De leerlingen kunnen kiezen of ze het geheel, gedeeltelijk of helemaal niet met deze redenering eens zijn.



EERSTE FEMINISTISCHE GOLF

Structuurbegrip: De leerling moet met de kenmerkende aspecten kunnen “uitleggen hoe de kennis van het desbetreffende tijdvak de oriëntatie op de hedendaagse werkelijkheid beïnvloedt.” Bij deze vaardigheid wordt naar de mening van leerlingen gevraagd, daardoor is in principe elk antwoord goed. Door een historisch juist argument te vragen wordt de vraag meer gericht, maar het blijft altijd mogelijk om dubieuze standpunten met historisch juiste antwoorden te verdedigen.

Opdracht 6 Kregen vrouwen in 1920 gelijke rechten en gelijke kansen?

De leerlingen kunnen met bron 14 laten zien dat de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw in Nederland in 1956 uit de wet is geschrapt. (De wet werd in 1956 aangenomen en trad in 1957 in werking.)

De seksuele ongelijkheid werd pas tijdens de Tweede Feministische Golf een belangrijk punt van maatschappelijke discussie. Veel vrouwen van de Eerste Golf besloten over deze onderwerpen zo min mogelijk te praten, omdat ze omstreden waren. Zij wilden eerst brede steun voor het vrouwenkiesrecht verwerven en pas daarna de andere onderwerpen weer op de agenda zetten. Aletta Jacobs vermeed bijvoorbeeld lange tijd om over voorbehoedsmiddelen te spreken. Maar na de invoering van het vrouwenkiesrecht in 1919, gaf ze wel een interview daarover in een Amerikaans tijdschrift. Dat deed daar veel stof opwaaien. Zij kreeg, toen zij door Amerikaanse artsen werd uitgenodigd voor een medische conferentie, geen visum.

Over dit onderwerp is ook een opdracht voor leerlingen gemaakt: Aletta en de ooievaar, Kleio 47 (2006) nr 1 (januari/februari), ook te vinden op www.iiav.nl, onder het kopje voortgezet onderwijs.

Opmerking: De Grondwet van 1917 was een compromis. Mannen kregen het algemeen kiesrecht, actief en passief, vrouwen kregen alleen passief kiesrecht en de mogelijkheid tot invoering van actief kiesrecht. Daardoor was geen 2/3 meerderheid meer vereist en kon vrouwenkiesrecht in 1919 met een gewone kamermeerderheid ingevoerd worden (initiatiefwet Marchant).

Opdracht 7

Leerlingen maken een (powerpoint) presentatie, een verslag of spreekbeurt, maar de opdracht kan ook gericht worden op de eindtermen die in 2007 voor havo en vwo gaan gelden. In dat geval gebruikt de leerling de 6 gemaakte opdrachten om bij de kenmerkende aspecten 34, 35 en 36 “een passend voorbeeld” te geven “van een gebeurtenis, ontwikkeling, verschijnsel of handeling dan wel gedachtegang van een persoon en dit voorbeeld gebruiken om het betreffende aspect te verduidelijken”. Deze vernieuwing van de eindtermen van havo en vwo wordt in 2007 ingevoerd en het ligt voor de hand daar in de basisvorming al een beetje rekening mee te houden.

Als leerlingen de opdrachten maken van ‘Dolle Mina’, ‘Man, Vrouw, Maatschappij en ‘Wij Vrouwen Eisen’, beschikken ze ook over passende voorbeelden voor kenmerkend aspect 48.

